

Pp

Pahr, Dominicus, ?–1602, av norditaliensk byggmästareläkt. P kom till Sverige från Tyskland och blev 1575 slottsbyggmästare i Kalmar. Han anses vara en av de mest betydelsefulla arkitekter som verkat i Sverige vid denna tid. Familjen Pahr var en erkänd och välkänd arkitektfamilj som byggde och ritade många renässanslott. Den äldsta kända stadskartan i landet är från 1585 och upprättad av P. Han genomförde befästningsarbeten vid Kalmar slott och ledde slottets ombyggnad och dekorer under ›Johan III:s tid. P befäste också den medeltida staden genom att utarbeta en ny plan med bastioner. Slottets norra vall slutfördes 1578 och den södra 1580. Han inredde ›Grå salen och gav ›Gyllene salen sitt kassetak. P stod också bakom ›slottskyrkans färdigställande och ritade även ›slottsbrunnen. AG

Pahr, Johan Baptista, död efter 1586, slottsbyggmästare. Han var bror till Domenicus ›Pahr. P var verksam i Sverige 1572–1578. Han sammanträffade 1572 med Johan III i Kalmar och började planera för slottets och stadens förändringar. Senare reste P till Mecklenburg där han städslade ett stort antal hantverkare och byggmästare och troligen också sina bröder och återvände till Kalmar. Den norra slottsvallen färdigställdes efter att ha rasat två gånger, vilket P skylldes för av somliga, men kungen stöttade sin byggmästare. Arbetsena fortsatte långsamt vilket P ansåg berodde på uteblivet material. I maj 1574 lämnade P landet till följd av oklara redovisningar men togs till nåder och var åter i tjänst under hösten.

Palladium, biograf på Larmgatan 9 vid korsningen Larmgatan–Norra Långgatan,

invigdes 1919 och var då den finaste av stadens biografer. Biosalongen var försedd med en stor balkong. Ingången låg till en början mot Larmgatan men flyttades senare till hörnet. De övre fönstren var igenmurade och de invändiga fönsternischerna var försedda med målningar av Einar Forseth. P drevs av Svensk Filmindustri, SF, som deras huvudbiograf i Kalmar fram till nedläggningen 1986. Företagets andra biograf i staden var ›Skandia. BB

Palm, August, 1849–1922, skräddare och socialistledare, född i Södra Sallerup utanför Malmö. P var pionjär i den svenska socialdemokratiska rörelsen med influenser från sin gesällvandring i Tyskland och Danmark. I november 1881 höll han i Malmö sitt första propagandamöte. Han besökte Kalmar vid två tillfällen under sitt första år som agitator. Första gången var i september 1882 när han inför 200 personer framträdde på kägelbanan på Ängö, idag Gripgatan 2–6. Följande år återkom han i augusti och framträdde då vid Sveaplan. Han var gift

*Palladium.
Biograf i korsningen Larmgatan - Norra Långgatan*

med Oskarshamnsh flickan Johanna Charlotta Hemmingsdotter. BB

Palmes släktvapen

Palme är en släkt som kom till Kalmartrakten en bit in på 1800-talet. Den först kände är en Palm Lyder, troligen från Holland, som i början av 1600-talet kom till Ystad som affärsman. En sonson som var präst i Skåne tog sig familjenamnet Palm och en sonson till denne tog i sin tur sig namnet Palme. Han var präst Nätraby i Blekinge. En son till honom var Johan Palme som föddes där 1778. Han läste juridik och var assessor innan han kom som kronofogde till ›Södra Möre härad. Ifrån honom och hans fru Carolina Lovisa von Sydow härstammar sedan släkten Palme. Johan hade under några år ett boställe i Applerum, ›Arby socken, och där föddes bl.a. sönerna Theodor Palme och C A ›Palme. Senare köpte Johan Palme Ljungbyholms gård. Theodors son August ›Palme blev en välkänd skådespelare. C A Palme blev landssekreterare, senare lagman, vid dåvarande Landskansliet i Kalmar. Dennes son Johan Henrik Palme kom att göra banbrytande insatser i Stockholms bankvärld och i grundandet av Djursholm. En annan son till Christian Adolf var Sven ›Palme som kom att göra betydande insatser i försäkringsbranschen och även hans son, Gunnar Palme, fortsatte ett framgångsrikt arbete i samma bransch, bl.a. som VD för försäkringbolaget Thule. Gunnar Palmes son Olof Palme var Sveriges statsminister åren 1982–1986. En kusin till Olof Palme var historikern och professorn Sven Ulric Palme. BB

Palme, Christian Adolf, 1811–1889, lagman, född i Arby socken. Efter undervisning i hemmet fortsatte han i Kalmar gymnasium och vidare i Uppsala där han 18 år gammal avlade hovrättsexamen. Sedan tjänstgjorde han som tingsbiträde på olika platser i Kalmartrakten innan han under några år arbetade vid Hovrätten. Vid 26 års ålder var P tillbaka i Kalmarbygden och blev vice häradshövding i Södra Möre härad, dvs. i Vassmolösa, och samma år antogs han till länsnotarie i Kalmar. År 1839, 28 år gammal, utnämndes han till landssekreterare, motsvarande dagens länsråd, i Kalmar län och i detta äm-

*C A Palme
Oljemålning*

bete kom han att kvarstå tills döden 50 år senare skilde honom ifrån detta. Under tiden hade han erhållit lagmans titel. Vid sidan av denna syssla kom han att starkt engagera sig i stadens näringsliv och sällskapsliv och i viss omfattning även stadens politiska liv. P var en av initiativtagarna till ›Kalmar Ångkvarn och stadens första järnvägsbolag ›Kalmar Järnväg. Dessutom var han under olika perioder engagerad i ›Hushållningssällskapet, ›Kalmar Stads Sparbank och Sjöassuransföreningen. Han var initiativtagare till ›Calmar Carlsbader Brunns Inrättning och detta för att rädda parken ›Rostad åt Kalmarborna. När ett bolag skulle bildas för att bygga ›Kalmar Teater var han en av initiativtagarna. Under en tid när hans bror Theodor Palme arbetade i Hamburg fick P ansvar för hans rederi där en anseilig flotta med fartyg hade skapats. Efter freden i Krimkriget 1856 fick redarbranschen problem och P fick begära sig själv i konkurs 1858.

I förenings- och sällskapslivet var han tongivande i Sällskapet ›ÅM där han var stormästare i 48 år, i Frimurarna genom sitt engagemang i ›S:t Johanneslogen Carl, i Sällskapet SHT och dess filialloge ›Epicur, i ›Kalmar Musiksällskap och ›Societeten i Calmar som tillkom på hans initiativ. I sällskapslivet var han känd för sin talang att hålla tal och att skriva dikter.

Två av hans söner flyttade till Stockholm och kom där att bli inflytelserika. Sven ›Palme var officer innan han blev försäkringsman och riksdagsman. Sonen Henrik Palme grundade hypoteksbanken Stockholms Inteckningsgaranti AB samt skapade den förnäma villastaden Djursholm, Östermalmshallen och Roslagsbanan. En sonson till Sven var förre statsminister Olof Palme, som har fått en gata i Kalmar uppkallad efter sig. BB

Pannerynge, eller Panneryng, var ett stort stenhus med stadens största samlingslokal, tillhörigt det medeltida ›Sancte Christophers gille. Det finns nämnt i ›Kalmar stads tänkebok 1413. P användes som möteslokal vid nästan alla ›Kalmarunionens möten. Ett stort politiskt möte hölls där 1436 och riksföreståndaren Sten Sture d.ä. höll ett sammanträde 1489 i riksrådets närvaro. Dagmar ›Selling skiljer på två byggnader

ägda av Kristoffersgillet; Stora Kristoffer och Lilla Kristoffer. Stora Kristoffer, Kristoffersgillet gillesstuga, låg mellan gamla kyrkogården och nuvarande ›Gullbrands-sonska lyckan medan Lilla Kristoffer, det egentliga Pannerynge enligt Selling, låg nere vid hamnen, strax intill nuvarande ›Byttan. Andra källor anser att Stora Kristoffer var identiskt med Pannerynge.

Ingen vet med säkerhet vad namnet betyder men det finns ett par olika tolkningar. En tolkning kan vara att det är det medelnederländska ordet *panneringe* i betydelsen 'saltsjuderi' och där *ringe* står för 'gille'. Ett annat tolkning har samma förklaring av slutleden *ringe* men vill tyda förleden *panne* till 'tyg' via det latinska ordet för kläde, *pannus*. Säkert är att gillet stora hus var det största i den medeltida staden. Huset förstördes troligen i ›Kalmarkriget 1611. BB

Pantzar, Gunilla, 1945–, konstnär. Hon är utbildad bl.a. på Konstfack i scenografi och textil och var en i den grupp som skapade ›Byteatern, Kalmar länsteater. P verkade som dockskådespelare och scenograf, skapade dockor, masker och scenkostymer på Byteatern, där hon en tid även var konstnärlig ledare. P arbetar som skulptör och bildkonstnär med idé- och temautställningar. Hon är representerad på Kalmar konstmuseum, Röhsska museet i Göteborg, och läns museerna i Gävleborg och Östergötland. P har utfört en stor målning i Stadshuset i Kalmar; *1 000 år i Kalmars historia*, och *Väntarna* i ›Länssjukhuset i Kalmar. GM

pappersbruk, se ›Fredriksströms bruk.

Passante, Bartolomeo, 1614–1656, syd-europeisk konstnär, född i Brindisi i Italien. P var känd för sina bibliska motiv. Han har målat en av tavlorna i Kalmar domkyrka kallad *Herdarnas tillbedjan*. Målningen, 2,5 x 2 m, skänktes till domkyrkan av John R Mikaelsson, ägare till ›Tårarnas palats. Målningen hade sin plats i ›Församlingshuset. När kyrkan sålde fastigheten placerades målningen i domkyrkans södra korsarm. SHM

Parrow var en släkt som kom till Kalmar

från den tidigare svenska provinsen Pommern i Tyskland, närmare bestämt från halvön Zingst. Två bröder, kofferdikaptenerna Joachim Christopher, född 1795, och Johan Heinrich, född 1799, bosatte sig i Kalmar. De kom att gifta sig med två systrar Sabelström från den välkända Kristdalsläkten. Båda familjerna kom från 1831 att bo på Västra Sjögatan 4 i det ›Wahlbomska huset. Den första familjen fick sex döttrar. De äldsta var tvillingar, Johanna och Maria. Först att gifta sig var Johanna som vigdes med blockmakaren Carl Oscar ›Thernström. Paret kom att bosätta sig i den välkända ›Blockmakaregården. Tvillingsystemen Maria gifte sig med sjökaptanen Johan Alfred Petersson men han omkom vid en seglats på Kattegatt. Någon månad därefter föddes sonen Anders som förde namnet Parrow vidare. Den tredje systemen Emelie Sofia, eller Emma som hon alltid kallades, gifte sig med grosshandlaren Johan ›Jeansson. Den yngsta av systarna, Christina Augusta, gifte sig med sin kusin sjökaptanen Herman Heinrich Strümpel, även han inflyttad från Zingst. Dessa systrar kom således att bli stammödrar för fyra kända Kalmarsläkter.

Bröderna Johan Henrik och Joakim Christoffer förde under många år egna fartyg med Kalmar som hemmahamn. Maria Parrows son Anders gick till sjöss som 13-åring trots moderns innerliga önskan att inte göra det. Efter många år till havs slog han sig ner i Kalmar och under åren 1902–1920 var han hamnkaptan. Hans barnbarn Anders Parrow utgav 2012 en bok, *Morfars brev – om livet till sjöss och lands jorden runt 1873–1895*, baserat på

Gunilla Pantzar med ett urval masker från Byteaterns föreställningar

sjökaptens brev med framförallt modern. BB

Pedersen, Axel, 1902–1978, revyförfattare och regissör, född i Danmark. Han började som violinist i Kalmars revyorkester och efterträdde 1933 Arvid »Malkar som regissör. P övergick till en modernare revyform och vidgade den från lokala ämnen till att omfatta även riks- och världshändelser. P var även föreståndare för biografen »Palladium. I revyensemblen medverkade under många år Skotte »Linde och för dekoren ansvarade Erik Kirre »Lönnegren följt av Helle Hellgren. Revyerna regisserades av P 1933–1939 och från 1947 till mitten av 1970-talet. IB

Penus proverbiale
Titelsida 1665

Ordspråk hämtade från Wahlunds upplaga

Abborren har goda dagar, han dricker när han vill.

Tolkning: Den som lever i överflöd behöver inte göra sig bekymmer.

Bekebulla och tunnäkanna göra säta stät-tegranmar.

Tolkning: Med gåvor och gengåvor varar vänskap längst – När man bakar eller brygger bör grannen för samsjans skull få ett smakprov.

Pensionärsföreningar i kommunen är (2014): Aktiva seniorer Kalmar, Dörby PRO, Kalmar PRO, Kalmar Senioruniversitet, Kommunalpensionärerna avd. 48, Lindsdals SPF-avd, Läckeby PRO, Pensionärernas curlingförening Stenkul, PRO Graniten, PRO Karlslunda, PRO Lindsdal, PRO Ljungbyholm, PRO Trekantens pensionärsförening, RPG i Västerportkyrkan, SPF Kalmar, SPF Ljungby-Mortorp, SPF Rockneby, Sveriges Pensionärers riksavd 76, Sveriges Pensionärsförbund 185, Södermöre PRO och Södermöre SPF.

Penus proverbiale är en ordspråksbok som skrevs av stadspresidenten i Kalmar Christopher Larsson »Grubbe. Den trycktes första gången 1665 i Linköping. Boken är en samling dåtida ordspråk och en litterär klassiker där Grubbe i bokform sammanställt drygt 4 000 ordspråk. En ny förkortad upplaga innehållande 1 234 av ordspråken i ny översättning och tolkning utgavs 1968 av Per Erik Wahlund med titel *Osed och ordsed*. Om boken har Hilding »Wibling skrivit: *Folkliga uttryck har han hört och tecknat sig till minnes vid vandringar i hamnen och på gatorna, likaväl som i högreståndsbetonade samkväm*. Den anses vara den främsta ordspråkssamlingen inom 1600-talets europeiska litteratur. I den andra upplagan som trycktes 1677–1678 återfinns ett tryckfel av det mer pikanta slaget; i talesättet *Bondebruk är ingen barnaleek* har ordet *bondebruk* genom ett ödets nyck råkat bli *bondekuk*. BB

Pepparkakshuset kallas i folkmun den stora bruna villan på Järnvägsgatan 9. Den stod klart 1908 med Sven »Rosman som både arkitekt och ägare. P är en typisk villa i nationalromantisk stil. Huset var även känt för en imponerande men numera borttagen murgröna mot gatan. BB

Per Knutssons gård på Kaggensgatan 6–8 bestod av två tomter som ända från början hört ihop. Den södra tomten bebyggdes av rådmannen Per Knutsson med ett stenhus omnämnt 1660 och då troligen nybyggt. Byggnaden, ett tvåvånings kubiskt hus med ett högt brant valmat tak och takkupa, är ett av stadens bäst bevarade stenhus. Gården är stensatt och hade

gemensam brunn med grannen. Den mot Kaggensgatan befintliga stenportalen bär åtalet 1766 och är sålunda uppsatt efter stadsbranden 1765 då fasaderna skadades svårt. Tomtens norra hälft var bebyggd med ett trähus som förstördes i samma brand, se »stadsbränder. Därefter uppfördes en envånings stenbyggnad med högt sadeltak och kupa och en körport till gården. Huset om- och tillbyggdes 1936 med en andra våning. De båda byggnaderna hade till sekelskiftet 1900 kvar sina fritrap-

por mot gatan, se ›fritrappa. Gårdshusen i trä härstammar sannolikt från 1700-talet. Byggnaderna är välbevarade också i fråga om planlösning och detaljer som snickerier och beslag. P är byggnadsmine. Mer att läsa: Manne Hofrén, *Kalmar, karolinska borgarhus i sten*, 1970. *IB*

Persdotter, Agda, okända levnadsår, frilla till hertig Erik, sedermera ›Erik XIV. Hon blev medelpunkten i hovlivet under hertigens år på Kalmar slott 1558–1560 och födde hertig Erik minst två döttrar, Virginia och Constantia. Barnen uppfostrades bl.a. av prinsessan Cecilia och därpå övertog Karin Månsdotter, senare ›Erik XIV:s hustru, uppgiften. P fick 1560 som kunglig gåva den stora gården Eknaholm utanför Växjö och året efter trädde hon i brudstol med den högadlige Joakim Fleming. Ett rum på Kalmar slott kallas ›Agdakammaren. *SHm*

Persson, Ivar, landshövding 1959–1967, ofta omnämnd som *Skabersjö* på grund av sin härstamning därifrån. P hade tidigare varit ecklesiastikminister och landstingsman. Under P:s tid i Kalmar förbereddes och påbörjades byggandet av ›Ölandsbron och atomkraftverket OKG.

Persson, Johan, 1950–, konstnär, autodidakt, född i Västervik. P är mest känd för sina naturalistiska akvareller. P hämtar motiv från de öländska byarna, Alvarvidderna och de steniga stränderna på Ölands östra sida, samt från Kalmar och dess omgivningar. Bild se ›Krusenstiernska gården.

Persson, Leif, 1938–, självlärd konstnär, född i Åby socken. Han fick viss vägledning av fadern Sven ›Persson. P har företagit studieresor till Frankrike, Jugoslavien,

Grekland och Polen. Offentliga arbeten har utförts på ›Länssjukhuset i Kalmar och Stensbergs servicehus. P fick Kalmar kommuns kulturpris 1979 och är representerad i Kalmar konstmuseum samt landstingen i Kalmar och Blekinge. *JRm*

Persson, Lennart K, 1941–, professor emeritus, född i Ljungbyholm. Han har verkat som professori historia vid Göteborgs universitet. P har givit ut ett stort antal böcker, bl.a. : *Dansbanor, dansorkestrar och festarrangemang i sydöstra Småland*, 2013. P var i sin ungdom verksam som sångare och saxofonist.

Persson, Sven, 1899–1993, konstnär och musiker, född i Åby socken. P var en duktig fiolspelare som under 1930-talets första år arbetade på stumfilmsbiograferna i Stockholm. Han återvände till hemtrakterna och ägnade sig åt landskapsmåleri, på heltid från 1955. De senaste aktiva åren företog han resor till Härjedalen och Norge, då han målade i en dovt klingande färgskala.

Sven Persson

P var den sammanhållande länken i ›Läckebygruppen. Kalmar konstmuseum anordnade en utställning med samtliga Läckebykonstnärer 1984 och vid verniseringen medverkade P med fiolspel. P erhöll ›Kalmar kommuns kulturpris 1978 och är representerad i Kalmar konstmuseum och Kalmar läns landsting. *JRm*

Perstorp i Kalmars västra utkant förekommer i källmaterial från 1400-talet och nämns då som en by med mycket frälsejord. Gårdscentrum låg vid nuvarande ›Giraffen Köpcenter. Staden köpte under senmedeltiden byns ägor som i sin tur upplät marken till stadsborna som åker, äng och betesmark. Troligtvis ingick

›Stensö då i byns ägor. På Vasatiden blev P kungsgård liksom Skälby med uppgift att framförallt leverera mjölk och kött till Kalmar slott. Av den anledningen kallades dessa gårdar ofta för Calmare ladugård, ibland Calmare slotts ladugård, eftersom de var direkt kopplade till slottet. Gårdarna fungerade även som avelsgårdar. År 1651 donerades P och Skälby till friherren Robert ›Douglas och Skälby fick ställning som friherreskap. Efter Douglas död drev änkan Hedvig Mörner Skälby och P fram till början av 1680-talet då gårdarna indrogs till kronan. De ingick sedan som avlöning till landshövdingen. P försvann troligen som egen brukningsenhet i samband med att Skälby blev ett friherreskap 1651. Av en karta från 1665 framgår att P är *avhyst*. *SHm*

pesten, även kallad böldpesten, är en sjukdom som sprids av gnagare. Den drabbade Kalmar i början av september 1710 genom att över- och underskepparna på kronoskeppet Halland medförde pesten från Stockholm. De sjuka fördes i land och genom oförsiktighet drabbades snart kantor ›Bechstadius familj på Kvarnholmen. Härifrån spred sig sjukdomen snabbt över hela staden och ut på landsbygden. Alla smittade hus isolerades och märktes med vita kors. Gymnasiet och skolan i Kalmar stängdes, och det förbjöds att begrava kropparna under golvet i domkyrkan vilket annars var brukligt vid den tiden. Först efter närmare ett halvt år, i februari 1711, fick man bukt med sjukdomen. Då hade 862 av stadens knappt 2 000 invånare avli-

*Ivar Petersson var arkitekt för ombyggnaden av Kalmar Ångkvarn inkl. tillbyggnaden av Glasverandan
Foto Thomas Hällqvist*

dit i pesten, bl.a. läkaren Mathias Nyman. I Södra Möre härad dog 3 253 personer och i Norra Möre, Stranda och Handbörd tog farsoten 4 170 personer. Pestkyrkogårdar anlades på betryggande avstånd från befolkningen, bl.a. på ›Björkenäs, samt Stora resp. Lilla kyrkogården. Av Stora kyrkogården finns idag inga synliga spår men efter Björkenäs kyrkogård, ca 25 meter lång och 15 meter bred, syns rester av den omgärdande muren.

För dem som avled i pesten finns i dödsböckerna ingen uppgift om kyrkogårds- eller kristlig begravning. Det är ingen slump att sådana uppgifter saknas, eftersom regeringen senare ålade prästerna och allmogen att inte tillåta att någon som avlidit i pesten fick begravas i kyrkan eller på kyrkogården. Prästerskapet förbjöds att vid vite av 50 daler silvermynt bevista någon begravning. Efter en tyst överenskommelse överträdde man snart regeringens befallning, så att de anhöriga kunde begrava sina döda i linjer på kyrkogården varefter prästen kunde förätta jordfästningen. *BB*

Petersson, Anders, boktryckare vid mitten av 1700-talet, se tryckerier.

Pettersson, August, 1836–1864, kallad *Lärk-August*, född i Träknivsmåla, Karlskrona. Han blev den siste person som avrättades i våra trakter efter att ha blivit dömd vid Södra Möre tingsrätt i Vassmolösa. Det skedde med bila den 11 maj 1864 på avrättningsplatsen i Vassmolösa. P hade rånmördat en kringvandrande judisk handlande, Abraham Levi Kahana, som saluförde fickur och andra varor. Han hade nyligen inflyttat till Kalmar från Polen. Dådet skedde den 3 mars 1863 i byn Sävsjö i dåvarande Arby kapellförsamling, nuvarande Karlskrona församling. Till sin hjälp hade P sin styvfar Andreas Pettersson Lärka, från vilken P hade fått sitt tillnamn *Lärk-August*. *BB*

Petersson, Ivar, 1936–1996, arkitekt, född i Torsås socken. Han utbildades till byggnadsingenjör i Karlskrona och blev efter flerårig praktisk verksamhet medlem i Sveriges Arkitekters Riksförbund, SAR. P var delägare i Byggkonsult B A Bengtsson AB. Bland de projekt P ritade kan nämnas

›S:t Johanneskyrkan, flera församlingshem och ombyggnaden av Kalmar Ångkvarn med ›Kalmar läns museum och ›Kalmarsalen inklusive tillbyggnaden Glasverandan.

Pettersson, J P, litograf, tecknare och målare verksam i Kalmar och Växjö på 1830–1850-talen. Närmare uppgifter om P är inte kända men han synes ha bosatt sig i Kalmar 1839 och senare flyttat till Växjö. Bland P:s efterlämnade arbeten märks ett antal stadsmotiv bl.a. från Kalmar litograferade som brevhuvud på brevpapper. Nationalmuseum äger tre litografier med Kalmarmotiv.

Pettersson, Karl-Gustav, allmänt kallad KG, 1927–2009, intendent och landsantikvarie, född i Linköping. P tog en fil.kand. 1952 och blev fil.lic. 1964 med en avhandling om *Det vikingatida Köping på Öland*. Han blev 1958 amanuens vid ›Kalmar läns museum och ›Kalmar slott, antikvarie 1959–1964, landsantikvarie i Kalmar län 1972–1983 och tillika chef för Kalmar läns museum och Kalmar slott. Han var en av initiativtagarna till dykningarna vid Stora Kronans vrak öster om Öland och verkade för att fynden skulle samlas i Kalmar. P:s största insats som landsantikvarie var etablerandet av Kalmar läns museum i ›Ångkvarnen. Sin yrkesbana avslutade han som intendent på Ölands museum, Himmelsberga. AG

Petersson, William, se William ›Björneman.

Pettersson Nåw, Åke, 1925–2004, målare, grafiker, tecknare och författare, född i Kalmar. P studerade vid Konsthögskolans grafiska skola 1952–1953 och företog ett flertal studieresor utomlands. Han debuterade 1948 tillsammans med Sven ›And vid en ateljéutställning i ett hus vid Nybrogatan i Kalmar, utdömt som bostad men använt som ateljé, kallad ›Gittsan, av flera unga Kalmarmålare. Hans konstnärsnamn Nåw var sammansatt av förnamnens initialer, Nils Åke Wilhelm. P hade flera utställningar i Kalmar och angränsande län. År 1963 bosatte sig P i Umeå. Han utförde ett flertal offentliga utsmyckningar samt har utgivit flera böcker, bl.a. *Kalmar, bilder ur ritblocket*, 1971. JRm

Petri, Albert, ursprungligen Petersson, 1869–1953, konstnär, född i Kalmar. P utbildade sig vid Tekniska skolan och vid Konstnärsförbundets skola under 1890-talet. Han målade främst landskap och under sina senare år även porträtt. P var medlem i Konstnärsförbundet 1897–1901 och senare i gruppen De frie. P deltog i många betydande utställningar 1897–1910 och är representerad i Nationalmuseum. JRm

Petri, Nicolaus, ca 1510–1606, biskop, född i Stockholm. P var känd för att vara renlärig i sann reformatorisk anda. I den av hertig Karl år 1600 tillsatta bibelkommissionen var han ledamot. År 1603 utfärdades fullmakt för N som då var kyrkoherde i Strängnäs att vara superintendent i Kalmar. Han fick till särskild uppgift att se till att hindra katolska inslag i kyrkan och *var någon smet ännu hos undersåtarna av den papistiske surdegen eller annan villfarelse här finnes må [den] bliva borttagen*. P blev superintendent med visitationsrätt men utan rätt att viga präster. Under år 1604 hann han visitera de flesta församlingarna på Öland. Under Örebro riksdag blev N sjuk och dog 1606. JW

Pildalen är ett folkligt namn på ett litet trädbevuxet parkområde mellan ›Centralstationen och ›Riksbankshuset. P skapades på 1870-talet då järnvägen blev ett populärt utflyktsmål. Delar av P försvann då Riksbankshuset byggdes 1899–1901.

pilgrimsmärken är små dekorativa metallbilder från medeltiden, avsedda att bäras synliga på kläderna som souvenir och synligt bevis på fullgjord pilgrimsfärd. Samtidigt fungerade de som ett slags fredande passersedel under hemfärden. Pilgrimsmärken framställdes i mängder vid Europas större vallfartsorter och var utförda som små reliefer, gjutna i enkel metallering. Märkenas ursprung framgår av reliefbildens motiv eller av en inskription. Ett av landets vackraste pilgrimsmärken påträffades under utgrävningen av ›Slottsfjärden 1933–1934. Märket kommer från Köln, är tillverkat i genombruten relief och föreställer de tre vise männen som framför sina gåvor till Maria och Jesusbarnet.

Åke Pettersson Nåw
Litografi

pilgrimsmärke funnet i
Slottsfjärden

Pingstförsamlingen.
Interiör av Lorensbergskyrkan.
Foto Moritz Fingerhut

Ett annat föremål med liknande funktion påträffades vid samma grävning. Det var en liten metallflaska avsedd att hemföra heligt vatten i. En alldeles speciell form av pilgrimsmärke är det skal av kammusslan *Pecten Maximus*, som utdelades vid Santiago de Compostela i nordvästra Spanien. En sådan pilgrimsmussla påträffades 1958 i en grav i Voxtorps kyrka. På senare år har ännu ett utomskandinaviskt metallmärke påträffats vid grävningarna inför det nya konstmuseet i Stadsparken. LWA

Pingstförsamlingen i Kalmar bildades 1919. P hyrde in sig i IOGT-lokalen på Strömgatan 12 fram till 1935 då deras nybygge på Smålandsgatan 1C stod klart, ritat av J Fred. »Olson. Där fanns förutom en kyrksal på tredje våningen även bostäder. År 2012 flyttade P till sitt andra nybygge, Lorensbergskyrkan, med adress Lorensbergsleden 8, ritad av Engstrand och Speek AB.

Pin-Olle var ett folkligt namn på Olof »Olsson.

Piparekrogen, Rinkabyholmsvägen 11 i Rinkabyholm, var en välkänd vägkrog vid gamla vägen mot Karlskrona. P byggdes i början av 1700-talet och har fått namn efter kungens musikanter, piparna, som ofta träffades här. Mer än 200 hästkärror stannade här dagligen. Hästarna fick vatten från en stor ho, som fanns in på gården. Krogverksamheten upphörde i början av 1900-talet. P kallades därefter Piparegården. Den siste ägaren med lantbruksmark

i Hossmo var Sven Svensson, kallad *Svenne på Pipan*. Vid hans död såldes gården till Myresjöhus av hans åtta systrar. Byggnaden brann år 1991 och det nuvarande huset påminner om det gamla. Kvar står ett magasin med svalgång som är tätortens äldsta byggnad. I hörnan vid Kuskvägen låg en lada som revs när sju nya villor byggdes. RGn

von Platen, Fredrik, 1938–, arkitekt, född i Helsingborg. Han tog arkitektexamen vid Kungliga Tekniska högskolan 1956 och genomgick därpå Konsthögskolans arkitektskola 1970. Han drev eget arkitektkontor i Stockholm 1968–1976 och projekterade då ombyggnaden av »Riskvarnen i Kalmar, från industri till kontor, en på den tiden ovanlig konvertering. Därefter anställdes han i Kalmar kommun och arbetade med bevarandeariktad användningsplanering av Kalmar innerstad. Detta följdes 1988 av en tjänst på Boverket i Karlskrona som chef för stadsmiljöavdelningen och ställföreträdare för generaldirektören. Han upprätthöll tjänsten som generaldirektör 1998–1999. P ledde och deltog i ett antal statliga utredningar, bl.a. om ökat bygande av flerfamiljshus i trä och i andra projekt rörande seniorhusbyggnad.

plattig var förr ett vanligt ord i Kalmar-språket och synonymt med prickig.

Playsam startades 1984 som ett projekt inom Samhall för att bl.a. tillverka träleksaker. Playsam övertogs 1987 av Carl Zedig och en kompanjon. Till företaget knöts flera etablerade formgivare. Målsättningen var att skapa lekfullt utformade träleksaker i enkla avskalade former. Bland produktionen kan nämnas leksaksbilen Streamliner F1, gungkaninen Rocking Rabbit samt Pad Pen, en trekantig träpenna avsedd att an-

vändas till surfplattor. Tillverkningen sker utomlands. P har tilldelats flera utmärkelser bl.a. Utmärkt Svensk Form från Svensk Form ett tjugotal gånger och Spielgut i Tyskland .

politiska partier i dagens mening har funnits sedan början på 1900-talet. Representeranter för dessa har valts till beslutande organ i Kalmar stad och respektive landsförsamling. Se ›Kalmar kommun sid. 21. I kommunfullmäktige med 61 platser har från 2015 följande partier representerats: Centerpartiet (C), Folkpartiet liberalerna (FP), Miljöpartiet (MP), Moderata samlingspartiet (M), Socialdemokraterna (S), Sverigedemokraterna (SD) och Vänsterpartiet (V).

pop- och rockband bildades i Kalmar som en följd av de engelska bandens framgångar på 1960-talet. Det mest kända Kalmarbandet var ›Black Bumbles och dessutom fanns bl.a. Leechers, Invaders, Mr Quilp, Brysslings, Kung Tung samt Jülphes från Ljungbyholm, Birdcatchers från Påryd och tjejbandet Jollys från Kalmar.

Porges, Rudolf, 1882–1979, violinist och musiklärare, född i Spittal i Österrike. P kom till Kalmar 1920 tillsammans med fru och dotter och tillträdde tjänsten som violinist på stumfilmsbiografen ›Palladium. Han var en av medlemmarna i Kalmar Nattquartett, så kallad för att den övade efter att P slutat sitt arbete för kvällen på biografen. Han var konsertmästare i ›Kalmar Musiksällskap. P erhöll 1972 ›Kalmar kommuns kulturpris. AG

Posse, Carl Otto, 1787–1867, greve, major och godsägare, född på Bergkvara gods i Kronobergs län. År 1813 ingick P äktenskap med kusinen Wilhelmina Sopia Berg von Linde som genom arv 1814 blev ägare till flera gods, bl.a. ›Björnö, ›Stävlö, ›Vesslö, ›Läckeby gård och ›Svartingstorp. P förvaltade godsen fram till 1834 då han blev formell ägare. Han var sin egen arkitekt och lät uppföra nya huvudbyggnader på samtliga sina gods. Vid rationalisering av jordbruket anlade P spikraka vägar s.k. ›Possevägar. Ett barnbarn till P var Ellen Key, samhällsdebattör och författare. IB

Posse, Mauritz, landshövding 1671–1674. Han var tidigare landshövding i Kronobergs län och låg bakom att den smala, steniga och besvärliga Norra infartsvägen lades om till sitt nuvarande läge från att ha gått över ›Sandås till ›Röda grind. Därefter kunde kung Karl XI tas emot på ett värdigt sätt vid besöket 1673. P förflyttades året därpå till samma tjänst i Västernorrland.

Possevägar

Possevägar byggdes i mitten av 1800-talet av greve Carl Otto ›Posse, som ägde ett flertal gårdar av herrgårdskaraktär, bl.a. ›Stävlö, ›Björnö och ›Vesslö. När jordbruket skulle rationaliseras byggde han spikraka vägar för att få bättre arrondering och avkastning. P sätter än i dag sin prägel på detta landskap. SHm

Posten i Sverige tillkom 1636 på initiativ av rikskansler Axel Oxenstierna. Kalmar var med från början och 1638 öppnades det första postkontoret. Det var inrymt i bostaden hos Kalmars förste postmästare Olof van Glaen. Det var en oavlönad förtroendesyssla och han tillsattes av ›magistraten. Från 1643 övertog regeringen tillsättandet av postmästare som då fick kunglig fullmakt och lön. Posten transporterades till en början av gående eller ridande postbönder, vilka var betrodda män och utsågs av myndigheterna. Genom att införa ett postväsen med gående och ridande postbönder antogs att den sedan en lång tid tillämpade men olagliga skjuts- och gästningen skulle upphöra. Redan vid tiden då Gotland var danskt, fram till 1645, gick en betydande del av postgången via

Posthuset.

Öland och Kalmar till det då danska Kristianopol. År 1746 utfärdades ett tillstånd för Postverket att upprätta kartor för att ge en bild av landets postvägar, postkontor och postgårdar. Till Kalmar fanns två linjer: Stockholm–Linköping–Kalmar och Jönköping–Växjö–Kalmar. Post kom och avsändes endast på torsdagar och en brevskrivare i Kalmar fick vänta två veckor på vändande svar från Stockholm. På 1870-talet övertog tågen postböndernas funktion.

På 1850-talet öppnades i Kalmar det första kontoret vid korsningen Storgatan–Larmgatan. Därifrån flyttades kontoret till Södra Långgatan 19 och 1902 till det nya ›Riksbankshuset. År 1947 byggdes ett nytt posthus vid Sveaplan. Arkitekt var Lars-Erik Lallerstedt. Kontoret var då ett av landets modernaste. I huset inrymdes både brevbärar- och kassaexpedition. År 1982 invigdes en postterminal i Kalmar vid Lorensbergsleden 1. Postkontor har funnits i de flesta av kommunens tätorter och vissa stadsdelar. Samtliga postkontor i landet lades ner 2001 och ersattes med ett betydligt större antal postombud. För företagskunder inrättades företagscenter med Postens egen personal. I Kalmar öpp-

Potatisåkern.

Foto Thomas Hällqvist

nades 3 företagscenter, förutom vid postterminalen även på Fiskaregatan och Franska vägen. Nu, 2014, finns endast det vid postterminalen kvar. *AKn/SHm*

Posthuset vid Sveaplan ritades av arkitekt Lars-Erik Lallerstedt och invigdes 1947. Postverket lade vid denna tid ner stor omsorg på de nya posthusens arkitektur och byggnaden betraktas som Lallerstedts mest originella. Den imponerande posthallens interiör byggdes i hästskoform med kassaexpeditionernas inredning i grön marmor och trä. Iögonfallande är hallens lanternin. Byggnaden förklarades som byggnadsminne 1995. Efter postens utflyttning har stora delar använts för kontor och posthallen som kårhus för studenterna och fram till 2014 som saluhall och restaurang. *IB*

Potatisåkern, eller Potatislandet, beläget i Kalmar mellan ›Klapphuset och ›P-holmen, är ett undervattensgrund med en mängd stenar som vid lågvatten blir synligt som en stenig åker. *BB*

Praktiska realskolan startade i Kalmar 1946, till en början med lokaler i ›Vasaskolan, och från 1950 i egna ändamålsenliga lokaler i det grundligt ombyggda ›Gamla lasarettet vid Slottsvägen. P hade skolkök i den s.k. ›Röda längan vid Kungsgatan 23. Skolan hade sitt ursprung i Kalmar högre folkskola, med början 1920, som var en tvåårig kommunal påbyggnadsskola. Där undervisades i handelsämnen och skolan fick även en linje för husligt arbete. Dess rektor Sten Elg arbetade under många år för att undervisningen skulle byggas ut och först 1947 bifölls detta. Redan på hösten kunde P börja sitt arbete, en kommunal mellanskola som fortsättning på sexårig folkskola, en fyraårig realskola med praktisk inriktning och med tre olika linjer: handelsundervisning, maskinteknik samt huslig undervisning. Praktisk realexamen avlades med rätt till övergång till handelsgymnasium, tekniskt gymnasium resp. fackskolor för utbildning av slöjd- och hushållslärarinnor. För inträde i gymnasium vid allmänt läroverk krävdes tentamen. I samband med att grundskolan infördes 1964 upphörde P. Lokalerna övertogs då

av ›Söderportskolan, en grundskola med högstadium. BB

Preussarvallen, även kallad Magasinsvalvet, var en del av gamla ›Kalmar Fästning och sträckte sig från ›Kavaljeren och österut mot den tidigare bastionen ›Ericus Rex. P byggdes 1683–1695 enligt Erik ›Dahlbergs ritningar och hade stående murar åt båda hållen till skillnad från de andra vallarna som hade jordslänter in mot Kvarnholmen. P försågs med inbyggda valvrum, kasematter, och har fått sitt namn genom att dess kasematter vid 1700-talets mitt användes som logement för preussiska krigsfångar. Om dessa fångar skriver man 1762, *hvilka derigenom ganska mycket skola lidit till deras hälsa, så att sjukhuset af dem blifwit upfyldt och många med döden afgådt*. När P revs användes stenen till hamnens nya kajbyggnader. BB

Prins Carl, ravelin vid ›Systraströmmen, byggdes på 1680-talet, ritades av Erik Dahlberg och fick namn efter prins Karl, sedermera Karl XII. Denna del av Kalmars befästning var kilformad och anlades som förstärkning av försvaret av huvudinfarten till Kvarnholmen från landsidan. Från ravelinen ledde ›Ravelinsbron med sin vindbrygga över Systraströmmen till ›Västerport. Ravelinen var omgiven av en vattenfylld vallgrav. P fick en plantering efter fästningens nedläggning och blev ett omtyckt sommarnöje i början av 1800-talet. Stadsbefolkningen gick då dit på söndagarna med sina matkorgar, tills den bebyggdes med en tvättinrättning. Här byggdes 1852 ›Fängelset. SHm

Projekt Framtiden startades hösten 1992 på initiativ av LO-sektionens styrelse. Huvudman för P blev LO och i styrgruppen ingick representanter från Arbetsförmedlingen, Kalmar kommun och TCO. Dessa fyra organisationer har bidragit på olika sätt, bl.a. har kommunen upplåtit lokaler och liksom de andra ekonomiska medel. År 1993 gavs möjlighet att anordna ALU, arbetslivsutvecklingsarbeten, vilket P gjorde i stor omfattning under några år. Kultur och miljövard var prioriterade område. Samarbete öppnades inom dessa områden bl.a. med Kalmar slott, Kalmar läns

Prins Carl
Ravelin på vilken fängelset byggdes 1852

musum, hembygdsföreningar och studieförbunden. Kommunens hembygdsföreningar har fått ett omfattande stöd från P med allt från praktiskt bygnadsunderhåll och modellbygge till digitalisering. Ett antal utbildningar ingick, bl.a. datakunskap, hushållsekonomi samt att kommunicera i tal och skrift. Möjlighet gavs att prova på ett antal gamla hantverk. ALU-projekt fanns kvar till 1998 och därefter har adra arbetsmarknadsåtgärder gjort P:s verksamhet möjlig.

Projekt Framtiden.
Modell av Chokladfabriken höglager i Snurrom

pråmma är ett kalmaritiskt ord på en smal brandgata mellan två fastigheters byggnader, ett prång, i stadsbebyggelse. Den är oftast en aln, 60 cm, bred.

Prästgårdsängen, Ljungby socken, är ett naturreservat vackert beläget intill ›Ljungbyån. Området är ca 1,5 hektar och är ett populärt strövområde. Reservatet ligger alldeles intill samhället och en stig följer ån. Här slåttrade man tidigare markerna för att ha till foder åt djuren vintertid. På senare tid hävdas området inte längre med lie utan av djurens bete. Några grupper av alar och större ekar utefter ån ger området dess speciella karaktär. Växtligheten i övrigt består av en för trakten typisk ängsflora, här hittar man till exempel svinrot. Lst

Prästgårdsängen

von Psilander, Gustaf, 1669–1738, amiral, friherre, född i Stockholm. P var landshövding 1728–1734. För eftervärlden är han mest känd för att i egenskap av chef på skeppet Öland ha invecklats i strid med 9 engelska örlogsfartyg utanför England i juli 1704. Han konvojerade vid tillfället 10 svenska handelsfartyg och P vägrade att vördsamt hälsa engelsmännen genom att fira märseglén. Detta gav engelsmännen anledning att öppna eld. Efter att ha varit landshövding på Gotland, där han 1717 jagade bort en rysk flotta, fick han samma befattning i Kalmar 1728. År 1734 blev han president vid amiralitetet i Karlskrona. Han kom dock att gravsättas i Kalmar domkyrka, i samma grav som Anders Homman. P:s vapensköld i domkyrkan har detaljer som erinrar om sjöslaget, bl.a kanonkulor.

pyngel är ett lokalt ord för småsaker. I vissa fall en benämning på krimskrams eller i bemärkelsen småsaker som ligger i oordning eller är i vägen.

pyromanbränder anlades runt om i Kalmar stad under juli och augusti 1937. Folket var i skräck och man gick brandvakt om nätterna. Efter 33 bränder greps en man som erkände men som vid närmare utredning förklarades oskyldig. Istället anhölls en 15-årig springpojke som kunde bindas till samtliga bränder. Han erkände men förklarades vara psykiskt undermålig och dömdes till slutenvård.

Pysen kallades i folkmun det lilla ånglok som användes vid utgrävningarna av ›Slotts-fjärden på 1930-talet. För att forsla bort de utgrävda schaktmassorna byggdes

*Pysen.
Ånglok vid utgrävningarna i
Slotts-fjärden på 1930-talet.*

en kort decauvillejärnväg, spårvidd 600 mm, på den torrlagda fjärdens botten. Efter utgrävningarnas slut avställdes loket och skrotades 1951 av ›KG:s i Kalmar.

Påryd är en tätort i Karlslunda socken 30 km sydväst om Kalmar med 733 invånare (2013). Utgångspunkten för Påryds utveckling till industriort var tillgången på vattenkraft. Enligt gamla skattedokument fanns det sågkvarnar i området redan på 1600-talet. Runt 1840 etablerades en smedja och ett garveri längs Åleboån. Mot sekelskiftet 1900 fortsatte industrin att blomma och sågkvarnarna utvecklades till mindre industrier. Den största delen av industrin baserades på den omgivande skogen; man tillverkade bl.a. träolja, tjära och trätofflor. Ett antal små möbel- och snickerifabriker startades, bl.a. ett av Påryds viktigaste industriföretag, ›Kalmar Bobbin som grundades 1874. Efter att ›Ljungbyholm–Karlslunda Järnväg öppnats 1908, växte stationssamhället P fram runt den gamla bond- och kyrkbyn med samma namn. På 1950-talet anlades nytt reningsverk och alla hus i Påryd fick kommunalt vatten och avlopp. En av Sveriges första låg- och mellanstadieskolor byggdes här. Centrum, som tidigare legat runt kyrkplan, försköts efterhand österut. Här finns ›Karlslunda kyrka, församlingshem, förskola, låg- och mellanstadieskola, äldreboende, livsmedelsbutik, brandstation, hembygds-gård, Folkets Hus, utomhusbassäng och idrottsplats. År 1959 lades järnvägen ner och ny väg byggdes fram till samhället delvis på järnvägsvallen. I samhället finns lämningar efter tre slaggvarpar och hela området är ett av de fyndtätaste i Sverige. Se även ›Karlslunda socken.

